

VALETS VERKNINGAR

EXC. Erlanders förhandlingar med bondeförbundet om regerings-samverkan runno ut i sanden. Man vet inte riktigt, om den till-tänkta uppgörelsen till sist strandade på allmän misstro hos bonde-förbundarna mot socialism eller på oenighet i någon viss fråga. Tydligen spelade mjölkpriset och frågan om socialiseringspaus in, likaså bondeförbundets fruktan för följderna av ett förbud för partiet att vid 1950 års val delta i en borgerlig kartell. Men troligen blevo bondeförbundarna betänksammare för var dag som förhandlingarna drogo ut på tiden och de hemmavarande stånds-brödernas opinion pejplats. Den dag då förhandlingarna genom bondeförbundet avbrötos torde dess beslut ha varit enhälligt.

Det är emellertid anmärkningsvärt att allmänheten kunnat hål-las ovetande om regeringsförhandlingarnas bud och motbud. Mera intetsägande än denna-gång kunna aldrig ledarnas kommunikéer eller uttalanden under och efter förhandlingarna ha varit. Den folkmajoritet, som står bakom de bägge tänkta kollaboranterna, tycks dock vara fullt nöjd med den hemliga partidiplomatien. Vid de flesta liknande tillfällen annars har det getts åtminstone någon vägledning om vad förhandlingarna gällt. Man vet nu inte ens, huruvida någon underhandsuppgörelse mellan de bägge partierna träffats om ömsesidigt stöd i vissa frågor. Väljarna ha dock en legitim rätt till information rörande spelet om landets öde. Sedan vi fått ett majoritetsparti, vilket mellan skål och vägg träffat de avgörande besluten, ha partimötena fått en större vikt än de offentliga riksdagsförhandlingarna. Om samma sekre-ness skall läggas över förhandlingarna vid regeringskriser, av-lägsnar sig den svenska demokratien allt längre från den hävd-vunna offentlighetsprincipen.

Det är också intressant att iaktta, att socialdemokraterna till en början knöto de ljusaste förhoppningar till koalitionsprojektet. Vid närmare besinnande hade »valsegerns» bräckliga underlag konstaterats och behovet av att staga den gamla regeringen blivit uppenbart. Det sades t. o. m. att bildandet av en koalitionsregering skulle bli inledningen till en tioårig epok i svensk politik, präglad av de två stora intressepartiernas förtroendefulla samverkan. Det

är dock farligt att spå. Det gick med det tioåriga »arbetare och bönder»-programmet som med Hitlers tusenårsrike. Allt stannade vid önsketänkande. Det är emellertid nästan oförklarligt att socialdemokraterna ända in i det sista kunde känna sig så övertygade om att regeringssamverkan skulle komma till stånd. Bondeförbundet måste först ha varit långt ute för att sedan hastigt backa ur.

Bondeförbundet hänvisade till en början till en samlingsregering som den naturliga utvägen i krisen. Folkpartipressen och senare även hr Ohlin ha skänkt tanken på en samlingsregering sitt oreserverade gillande; förvisso med rätta förstodo de, att socialdemokraternas anbud till bondeförbundet syftade till att isolera folkpartiet trots — eller kanske på grund av — dess valseger och ej blott momentant utan även för den närmaste framtiden. Socialdemokraterna avvisade dock tvärhugget alternativet med samlingsregering. Om denna partiets hållning mest var betingad av dess ostentativa motvilja mot samarbete med folkparti-ledaren eller av principiella skäl är svårt att klart urskilja. Sannolikt ha bägge motiven medverkat.

I denna tidskrift ha många gånger principiella uttalanden gjorts till förmån för en samlingsregering ej blott som en krisföreteelse utan även som en normal form för utövningen av regeringsmakten och hävdandet av alla demokratiska partiers ansvarighet. Även som en kristidsföreteelse skulle en samlingsregering nu kunna motiveras med bärande skäl. Socialdemokraterna kunna inte heller påstå att de borgerliga nu skulle vilja springa ifrån sitt ansvar. Uppenbarligen skulle hr Erlander, om han haft den goda viljan till verkligt samarbete, nu kunnat få en bred regeringssamverkan till stånd. Om Per Albin Hansson menade något allvar med sin principiella rekommendation av samlingsregerande, måste han i nuvarande ekonomiska beträngda läge ha funnit att förutsättningarna för detta regeringssätts realiserande åter varit för handen. Men socialdemokraterna ha i sin slitning mellan känslor av självtillräcklighet och parlamentariskt hjälpbehov pendlat över till självtillräcklighetens yttersta gränsmärke så fort debatten kretsat kring samlingsstanken. Det ligger också en bister logik i konstaterandet att ansvaret för att dra »kärran ur dyn» i främsta rummet åvilar dem som kört kärran dit. Socialdemokraternas ansvarighet för det bristfälliga förutseendet och den samhällsekonomiska balansens försämring är ju en och odelbar.

Exc. Erlander har anfört ett skäl, som skulle tala för samlings-

regeringens olämplighet just nu. En regering måste vara enig, och någon enighet vore nu knappast möjlig att åstadkomma i de omstridda ekonomiska frågorna, menade han i remissdebatten. Detta yttrades samtidigt som han — felaktigt — ville urgera att oppositionen i stort skulle ha accepterat regeringens 8 punkter. Denna högofficiella utgångspunkt för debatten om regeringsproblemet är dock ohållbar. Målet måste väl tvärtom vara att söka inrikta alla ansträngningar på att skapa en formel, enligt vilken alla större partier och samhällsgrupper skulle kunna bringas till att samverka om ett krisprogram. Kunde en dylik formel genom ömsesidiga hänsynstaganden ställas upp, borde utsikterna att mobilisera alla starka krafter för krisens bekämpande bli avsevärt större. Den sittande minoritetsregeringen är inte föremål för en sådan allmän dyrkan och kärlek, att den kan spontant utlösa alla dessa krafter, och den har alltför smal bas i väljarkåren för att tåla några hårdare törnar. Men regeringen har hittills notoriskt vägrat att göra ens en ansats till en nationell krispolitik, för vilken de stora partigrupperna skulle svara en för alla och alla för en. Den närmaste framtiden får betyga, om regeringen överskattat sina krafter eller ej. Det finns åtskilliga som befara att socialdemokraternas tro till den egna förmågan även i fortsättningen kommer att stå landet dyrt.

Regeringens 8 punkter ha ännu så länge ej konkretiserats. Deras räckvidd och effekt kan därför inte slutligt bedömas. Det står dock fast att punkterna i stort sett innefatta samma allmänna målsättningar som vintern 1947 vid partiledareförhandlingarna krävdes från borgerligt håll. När man först nu får läsa dem som regeringsprogram, ledas tankarna lätt till det första världskriget, då socialdemokraterna överhöljde den då sittande Hammarskjöldska regeringen med anklagelser för »systemet för sent». Så allmänt och evasivt som punkterna formulerats är det dock fara värt att de ge rum för de mest maktfullkomliga dirigerande och strukturförändrande regeringsingripanden i näringslivet. Ingrep-
pen kunna t. o. m. bli mer omvälvande än under krigets nödtvång. I stället för att regleringarna bli avvecklade bli de troligen mera invecklade. Och därtill kommer den sedvanliga risken att varje reglering genom delning förökar sig till flera. Även om för målsättningen ett långtidsprogram behövs, måste de obegränsade regleringsperspektiv detta program öppnar vålla den starkaste oro hos dem, för vilka näringslivets frihet ej är en slentrianmässig fras utan uttrycket för en djup samhällsåskådning.